

Pojęcia kluczowe: *fundacja rodzinna, organy fundacji*

Artykuły

Michał Bieniak

FUNDACJA RODZINNA – ORGANIZACJA I FUNKCJONOWANIE

Fundacja rodzinna jest nową instytucją polskiego prawa. Jej celem jest zapewnienie sukcesji w przedsiębiorstwach rodzinnych, a rozwiązania legislacyjne w większym stopniu bazują na przepisach Kodeksu spółek handlowych aniżeli ustawy o fundacjach. Jednocześnie istniejące rozbieżności pomiędzy istniejącymi regulacjami prawa spółek a ustawy o fundacjach rodzinnych powodują, że niekiedy nawet przepisy o zbliżonej, lecz nieidentycznej treści będą miały odmienne znaczenie.

Ustawa z 26.01.2023 r. o fundacji rodzinnej została opublikowana 21.02.2023 r.¹ Ustawa wchodzi w życie 22.05.2023 r. Jak wynika z uzasadnienia ustawy², celem ustawy jest stworzenie instytucji pozwalającej na sprawną sukcesję pokoleniową w przedsiębiorstwach rodzinnych, zachowanie ich we władaniu rodziny dotychczasowego właściciela, unikanie transferu majątku do analogicznych instytucji funkcjonujących poza granicami Polski oraz stworzenie mechanizmów pozwalających na dalszą akumulację kapitału³. Podobne instytucje funkcjonują od lat w innych państwach europejskich⁴.

¹ Ustawa z 26.01.2023 r. o fundacji rodzinnej (Dz.U. z 2023 r. poz. 326), dalej u.f.r.

² Druk sejmowy nr 2798 z 23.11.2022 r., <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/17118C9A9-F6DE247C125890500329D3E/%24File/2798.pdf> (dostęp: 24.03.2023 r.), dalej Uzasadnienie.

³ Uzasadnienie, s. 3–6.

⁴ P.A. Mariański, A. Żądło, *Opodatkowanie fundacji prywatnych*, „Przegląd Podatkowy” 2018/8, s. 23–24; M. Wiórek, „Ciemna strona” fundacji rodzinnej? Uwagi z perspektywy prawa niemieckiego, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2021/11, s. 11–13; M. Betiuk, *Fundacje rodzinne a podatki*, „Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych” 2021/7, Legalis/el., pkt 1–3.

Brak fundacji rodzinnej w prawie polskim nie oznaczał jeszcze, że była ona instytucją irrelevantną z perspektywy prawa polskiego. Funkcjonowanie fundacji rodzinnej, a przede wszystkim wypłaty z niej na rzecz polskich rezydentów podatkowych, wywoływały bowiem skutki podatkowe⁵, a w konsekwencji była ona przedmiotem zainteresowania doktryny, jednak głównie z zakresu prawa podatkowego.

Ostatecznie – jak wskazano na wstępie – ustawodawca zdecydował się wprowadzić fundację rodzinną do polskiego prawa. Ogólny charakter fundacji rodzinnej i jej cele definiuje art. 2 ust. 1 u.f.r., a mianowicie jest ona osobą prawną, utworzoną w celu gromadzenia mienia, zarządzania nim w interesie beneficjentów oraz spełniania świadczeń na rzecz beneficjentów. Konsekwencją przyznania fundacji rodzinnej osobowości prawnej jest wyłączenie odpowiedzialności fundatora za zobowiązania fundacji rodzinnej (art. 16 u.f.r.). Jednocześnie jednak mechanizm ten nie działa w pełni w drugą stronę, tzn. fundacja rodzinna – pod pewnymi warunkami – może odpowiadać solidarnie z fundatorem za niektóre jego zobowiązania (art. 8 ust. 1 i 2 u.f.r.).

Fundacja rodzinna posiada autonomiczną regulację, co może w pewnym stopniu wprowadzać w błąd. Pomimo bowiem swojej nazwy nie jest ona podtypem fundacji uregulowanej ustawą z 6.04.1984 r. o fundacjach⁶. Różnią je bowiem nie tylko cele, ale i sam kształt regulacji.

Nazwa fundacji rodzinnej może też wprowadzać w błąd w innym zakresie. Wbrew niej brak bowiem wymogu ustanowienia fundacji przez członków rodziny. Fundacja może zostać utworzona przez jedną lub więcej osób fizycznych posiadających pełną zdolność do czynności prawnych (art. 11 i art. 12 ust. 1 u.f.r.). Z żadnego przepisu nie wynika wymóg, aby fundatorzy byli krewnymi lub powinowatymi⁷. Lista beneficjentów fundacji też nie jest ograniczona do członków rodziny fundatora. Beneficjentem może być bowiem każda osoba fizyczna lub organizacja pozarządowa, o której mowa w art. 3 ust. 2 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁸, prowadząca działalność pożytku publicznego w rozumieniu art. 3 ust. 1 tejże ustawy (art. 30 ust. 1 pkt 1 i 2 u.f.r.).

POWSTANIE FUNDACJI

Na procedurę założenia fundacji składają się następujące elementy, wymienione w art. 21 u.f.r.:

⁵ Por. A. Mariański, A. Żądło, *Opodatkowanie fundacji prywatnych*, s. 25–28; J. Rusek, *Wykorzystanie fundacji prywatnej (rodzinnej) w procesie planowania podatkowego*, „Monitor Podatkowy” 2011/11, s. 28–30; A. Mariański, *Opodatkowanie fundacji rodzinnych, czyli dokąd zmierza tzw. uszczelnianie systemu podatkowego*, „Przegląd Podatkowy” 2020/4, s. 34–39.

⁶ Ustawa z 6.04.1984 r. o fundacjach (Dz.U. z 2023 r. poz. 166).

⁷ Tak, jeszcze na tle projektu ustawy o fundacji rodzinnej, M. Wiórek, „Ciemna strona”..., s. 10.

⁸ Ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1327 ze zm.).

- 1) złożenie oświadczenia o ustanowieniu fundacji rodzinnej;
- 2) ustalenie statutu;
- 3) sporządzenie spisu mienia;
- 4) ustanowienie organów fundacji rodzinnej wymaganych przez ustawę lub statut;
- 5) wniesienie funduszu założycielskiego przed wpisaniem do rejestru fundacji rodzinnych w przypadku ustanowienia fundacji rodzinnej w akcie założycielskim albo wniesienie funduszu założycielskiego w terminie dwóch lat od dnia wpisania fundacji rodzinnej do rejestru fundacji rodzinnych w przypadku ustanowienia fundacji rodzinnej w testamencie;
- 6) wpisanie do rejestru fundacji rodzinnych.

Fundacja rodzinna może być powołana w akcie założycielskim lub testamentem (art. 11 u.f.r.), z tym zastrzeżeniem, że powołanie przez więcej niż jednego fundatora może nastąpić wyłącznie w formie aktu założycielskiego. Formą wymaganą dla założenia fundacji rodzinnej jest forma aktu notarialnego. Wymóg ten dotyczy zarówno aktu założycielskiego, jak i fundacji ustanowionej testamentem (art. 22 u.f.r.). Jest to forma zastrzeżona pod rygorem nieważności (art. 73 § 2 Kodeksu cywilnego⁹).

Fundacja rodzinna nabywa osobowość prawną z chwilą wpisu do rejestru fundacji rodzinnych. Rejestr ten został scentralizowany i jest prowadzony przez Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim (art. 4 ust. 2 u.f.r.). Postępowanie przed sądem rejestrowym, zgodnie z art. 4 ust. 3 u.f.r., toczy się według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego¹⁰ o postępowaniu nieprocesowym, chyba że ustawa o fundacjach rodzinnych stanowi inaczej.

Trzeba przy tym zwrócić uwagę na pewien brak precyzji, zawarty w odwołaniu do przepisów o postępowaniu nieprocesowym. Odwołanie to może bowiem budzić wątpliwości, czy do postępowania przed sądem rejestrowym znajdują zastosowanie wyłącznie przepisy ogólne o postępowaniu nieprocesowym (art. 506–525 k.p.c.), czy również przepisy o postępowaniu rejestrowym (art. 694¹–694⁸ k.p.c.). Należy opowiedzieć się za tym drugim rozwiązaniem.

Przemawiają za nim dwa argumenty. Pierwszym jest podobieństwo obu postępowań. Drugim, najistotniejszym, jest brzmienie art. 694¹ § 2 k.p.c. Postępowanie to ma bowiem charakter postępowania rejestrowego, rozumianego jako postępowanie w przedmiocie wpisu (zmiany wpisu) toczącego się przed sądem powszechnym¹¹. Jednocześnie brak przepisów szczególnych, które wyłączałyby zastosowanie przepisów o postępowaniu rejestrowym. Zastosowanie przepisów

⁹ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.), dalej k.c.

¹⁰ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.), dalej k.p.c.

¹¹ Odnośnie do definicji postępowań rejestrowych zob. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński (w:) K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022, Legalis, nb 4, komentarz do art. 694¹ k.p.c.

o postępowaniu rejestrowym jest zastosowaniem odpowiednim, co oznacza, że każdorazowo należy rozważyć, czy dany przepis o postępowaniu rejestrowym znajdzie zastosowanie wprost, z uwzględnieniem modyfikacji, lub nie znajdzie zastosowania¹². Jednocześnie przy zastosowaniu przepisów o postępowaniu rejestrowym trzeba uwzględniać odrębności postępowania w przedmiocie wpisu do rejestru fundacji rodzinnych, wynikające z art. 110–127 u.f.r.

Dla okresu pomiędzy sporządzeniem aktu założycielskiego lub ogłoszeniem testamentu a wpisem fundacji rodzinnej do rejestru ustawodawca przyjął rozwiązanie analogiczne do rozwiązania przyjętego w Kodeksie spółek handlowych¹³ dla spółek kapitałowych (art. 11 § 1, art. 161 § 1, art. 300¹¹ oraz art. 323 k.s.h.). Fundacja rodzinna w okresie tym posiada więc zdolność prawną pomimo braku osobowości prawnej (art. 23 ust. 3 u.f.r.).

W zakresie reprezentacji fundacji rodzinnej w tym okresie przyjęto natomiast rozwiązanie nieco odmienne aniżeli w Kodeksie spółek handlowych, więc wypowiedzi doktryny i orzecznictwa dotyczące reprezentacji spółek kapitałowych w organizacji jedynie w nikłym stopniu będą mogły zostać zastosowane w odniesieniu do fundacji rodzinnych w organizacji. Zgodnie mianowicie z art. 23 ust. 4 u.f.r. fundację rodzinną w organizacji reprezentuje fundator lub pełnomocnik powołany przez fundatora albo w przypadkach wskazanych w ustawie – zarząd fundacji.

Sposób redakcji przepisu, a w szczególności użyte w nim alternatywy, prowadzą do trojakiemu wnioskowi:

- a) fundator posiada generalne uprawnienie do reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji;
- b) uprawnienie do reprezentacji pełnomocnika fundatora ogranicza treść pełnomocnictwa;
- c) w tym samym czasie fundację może reprezentować zarówno fundator, jak i pełnomocnik;
- d) uprawnienie zarządu do reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji musi wynikać z wyraźnej dyspozycji przepisu prawa;
- e) uprawnienie zarządu do reprezentacji fundacji wyklucza w tym zakresie reprezentację fundacji rodzinnej w organizacji przez fundatora lub pełnomocnika fundatora, chyba że z przepisu szczególnego wyraźnie wynika odmienny wniosek.

Szczególne wątpliwości budzi kwestia reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji przez zarząd. Jak wskazano powyżej, reprezentacja fundacji rodzinnej w organizacji przez zarząd wymaga istnienia przepisu szczególnego, który przyznaje mu taką kompetencję. W istocie brak takich przepisów poza art. 114 ust. 2 u.f.r., gdyż – co do zasady – nawet w zakresie wniosku o wpis fundacji

¹² Por. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 215.

¹³ Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.), dalej k.s.h.

rodzinnej do rejestru wyraźne uprawnienie przyznano fundatorowi (art. 114 ust. 1 u.f.r.), pomimo że w tym czasie musiał już zostać ustanowiony zarząd fundacji rodzinnej (art. 21 pkt 4 u.f.r.). Wyjątkiem jest fundacja rodzinna ustanowiona w testamentie, którą do rejestru zgłasza zarząd fundacji. Wniosek powinni w tej sytuacji podpisać wszyscy członkowie zarządu fundacji (art. 114 ust. 2 u.f.r.).

Powyższa regulacja nasuwa podobne wątpliwości, jak zbliżone przepisy dotyczące spółek kapitałowych, zawarte w Kodeksie spółek handlowych (art. 164 § 1, art. 300¹² § 1, art. 316 § 1 k.s.h.), tj. pojawia się pytanie, czy w takiej sytuacji fundacja rodzinna może być reprezentowana przez pełnomocnika procesowego. Na tle regulacji Kodeksu spółek handlowych można wyróżnić kilka konkurujących ze sobą poglądów, jednak zasadniczo można je podzielić na dwie grupy.

Pierwsza wyklucza złożenie wniosku przez pełnomocnika, aczkolwiek niekiedy dopuszcza jego działanie na dalszym etapie postępowania¹⁴. Druga dopuszcza złożenie wniosku przez pełnomocnika procesowego¹⁵, przy czym w obrębie tego poglądu można rozróżnić jeszcze dwa możliwe rozwiązania: konieczność podpisania pełnomocnictwa przez wszystkich członków zarządu¹⁶ lub zgodnie z zasadami reprezentacji spółki¹⁷.

Za zasadny należy uznać ten pogląd, który dopuszcza złożenie wniosku o wpis spółki kapitałowej przez pełnomocnika ustanowionego przez wszystkich członków zarządu. Wyłączenie możliwości reprezentacji przez pełnomocnika, z funkcjonalnego punktu widzenia, pozbawione jest jakiegokolwiek racjonalnego uzasadnienia. Jednocześnie za zbyt daleko idący należy uznać pogląd, że pełnomocnictwo może zostać podpisane przez członków zarządu, zgodnie z zasadami reprezentacji. Pogląd taki pozwalałby na obejście przepisów art. 164 § 1, art. 300¹² § 1, art. 316 § 1 k.s.h.. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że wyłącznym uzasadnieniem dla istnienia tego rodzaju przepisów może być wola ustawodawcy, aby wszyscy członkowie zarządu mieli świadomość, iż wniosek o wpis spółki do rejestru został złożony i mieli wpływ na jego złożenie. Taki zamiar można zrealizować tylko wówczas, gdy pełnomocnictwo zostanie podpisane przez wszystkich członków zarządu.

Powyższe spostrzeżenia należy odnieść do fundacji rodzinnej, a w konsekwencji uznać, że w przypadku gdy uprawnienie do złożenia wniosku o wpis fundacji rodzinnej przysługuje wszystkim członkom zarządu fundacji, to:

¹⁴ P.A.W. Wiśniewski (w:) *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. A. Opalski, Warszawa 2016, Legalis/el., t. 3A, nb 14, komentarz do art. 316 k.s.h.

¹⁵ Tak S. Sołtysiński (w:) S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, A. Herbet, M. Mataczyński, I.B. Mika, T. Sójka, M. Tarska, M. Wyrwiński, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2013, Legalis/el., t. 3, nb 7, komentarz do art. 316 k.s.h.; W. Popiołek (w:) *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Strzępka, Warszawa 2013, Legalis/el., nb 1, komentarz do art. 316 k.s.h.

¹⁶ W. Popiołek (w:) *Kodeks...*, red. J. Strzępka, nb 1, komentarz do art. 316 k.s.h.

¹⁷ Tak S. Sołtysiński (w:) S. Sołtysiński i in., *Kodeks...*, t. 3, nb 7, komentarz do art. 316 k.s.h.

- a) nie wyklucza to reprezentacji fundacji przez pełnomocnika procesowego;
- b) ewentualne pełnomocnictwo do złożenia wniosku o wpis fundacji do rejestru musi zostać podpisane przez wszystkich członków jej zarządu.

W kontekście reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji należy rozważyć jeszcze jedno zagadnienie, a mianowicie kwestię uprawnienia do reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji, ustanowionej w testamencie. Ustawa o fundacji rodzinnej nie przewiduje w tym przypadku wyraźnego uprawnienia ogólnego do reprezentacji takiej fundacji przez zarząd fundacji rodzinnej. Jednocześnie wyłączona jest – z przyczyn oczywistych – reprezentacja przez fundatora.

Pojawia się więc pytanie, kto reprezentuje taką fundację, skoro uprawnienie zarządu do reprezentacji fundacji rodzinnej powinno wynikać z odrębnego przepisu. Wydaje się, że w tej sytuacji możliwe są dwa rozwiązania:

- a) reprezentacja przez pełnomocnika fundatora;
 - b) reprezentacja przez zarząd fundacji;
- przy czym w świetle brzmienia art. 23 ust. 4 u.f.r. ustanowienie pełnomocnika przez fundatora powinno wykluczać możliwość reprezentacji przez zarząd fundacji.

Oba rozwiązania muszą rodzić wątpliwości. Pierwsze, ponieważ w chwili ustanowienia pełnomocnika nie będzie jeszcze istniała fundacja rodzinna (nawet w stadium organizacji). Drugie – z powodu brzmienia wcześniej przywołanego art. 23 ust. 4 u.f.r., a konkretnie wymogu, aby uprawnienie zarządu do reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji wynikało ze szczególnego przepisu ustawy.

Jednocześnie jednak musi istnieć możliwość reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji ustanowionej w testamencie. Występuje więc w tym przypadku ewidentna luka w prawie.

W takiej sytuacji należy uznać, że organem uprawnionym do reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji będzie zarząd. Wynika to z następujących argumentów. Przede wszystkim, jak już wspomniano, musi istnieć organ lub podmiot uprawniony do reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji. Jednocześnie art. 61 ust. 4 u.f.r. nakłada na fundatora fundacji rodzinnej ustanowionej w testamencie obowiązek określenia w nim osoby lub osób, które zostaną powołane do pełnienia funkcji członka lub członków zarządu. W tej sytuacji najbardziej logicznym rozwiązaniem wydaje się przyznanie im uprawnienia do reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji.

W odniesieniu do możliwości reprezentacji takiej fundacji przez pełnomocnika fundatora podstawy prawnej można byłoby doszukiwać się w art. 101 § 2 k.c., zgodnie z którym dopuszczalne jest udzielenie pełnomocnictwa, niewygasającego w razie śmierci mocodawcy, jeżeli jest to uzasadnione treścią stosunku

prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa. Przepis ten dotyczy jednak ustanowienia pełnomocnika dla mocodawcy, a nie dla osoby trzeciej nieistniejącej w chwili udzielenia pełnomocnictwa. Nie pozwala on więc na ustanowienie pełnomocnika do reprezentacji fundacji rodzinnej w organizacji.

Dodatkowo przeciwko reprezentacji fundacji ustanowionej w testamencie przez pełnomocnika fundatora przemawia brzmienie art. 23 ust. 4 u.f.r., gdyż użyta w tym przepisie alternatywa rozłączna wskazuje na to, że reprezentacja przez zarząd wyłącza reprezentację przez pełnomocnika fundatora.

Fazę powstawania fundacji rodzinnej zamyka jej wpis do rejestru fundacji rodzinnych. Z tą chwilą fundacja rodzinna nabywa osobowość prawną (art. 24 u.f.r.).

ORGANY FUNDACJI RODZINNEJ – UWAGI OGÓLNE

Artykuł 43 u.f.r. wymienia trzy organy fundacji rodzinnej: zarząd, radę nadzorczą oraz zgromadzenie beneficjentów. Kategoryczne brzmienie przepisu nakazuje uznać, że katalog organów fundacji rodzinnej ma charakter zamknięty. Za takim rozwiązaniem przemawia również porównanie brzmienia art. 43 u.f.r. z art. 11 Prawa o stowarzyszeniach¹⁸, na mocy którego możliwe jest ustanowienie innych aniżeli wymienione w ustawie organów stowarzyszenia¹⁹.

Organami obligatoryjnymi fundacji rodzinnej są: zarząd oraz zgromadzenie beneficjentów. Rada nadzorczą jest zasadniczo organem fakultatywnym (art. 64 ust. 1 u.f.r.), jednak staje się organem obligatoryjnym, jeżeli liczba beneficjentów przekracza dwadzieścia pięć osób (art. 64 ust. 2 u.f.r.). Takie rozwiązanie również nawiązuje do norm znanych z Kodeksu spółek handlowych (art. 142 § 1 oraz art. 213 § 2 k.s.h.).

W zakresie metody regulacji ustawodawca przyjął rozwiązanie zbliżone do prostej spółki akcyjnej, tj. wyróżnił przepisy ogólne o organach fundacji rodzinnej (oddział 1 rozdziału 7 u.f.r.) od przepisów o poszczególnych organach (oddziały 2–4 rozdziału 7 u.f.r.).

Ustawa o fundacjach rodzinnych, podobnie jak Kodeks spółek handlowych, odróżnia pojęcia kadencji od mandatu (m.in. art. 44, art. 55 ust. 3, art. 61 ust. 5, art. 71 ust. 2–3 u.f.r.). Z uwagi na zakaz wykładni homonimicznej, tj. zakaz przypisywania tym samym zwrotom różnych znaczeń²⁰, pojęcia te należy interpretować w tożsamy sposób jak w prawie spółek. Kadencja oznacza więc okres, na jaki dana osoba zostaje powołana do pełnienia funkcji w organie, mandat oznacza zaś umocowanie do wykonywania funkcji członka organu²¹.

¹⁸ Ustawa z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261).

¹⁹ Por. E. Hadrowicz, *Prawo o stowarzyszeniach. Komentarz*, Warszawa 2020, Legalis/el., nb 2, komentarz do art. 11.

²⁰ L. Morawski, *Zasady...*, s. 105; por. też uchwała SN z 30.04.2003 r. (I KZP 8/03), OSNKW 2003/5–6, poz. 41.

²¹ P.D. Kupryjańczyk (w.): *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2022, Le-

Kadencję członka organu oblicza się w pełnych latach obrotowych, ale statut może w tym zakresie przewidywać odmienne rozwiązanie (art. 44 u.f.r.). Pomimo że art. 44 u.f.r. umieszczony jest w przepisach ogólnych o organach fundacji rodzinnej, to znajdzie on jednak zastosowanie wyłącznie do zarządu i rady nadzorczej fundacji, gdyż kadencyjność nie dotyczy zgromadzenia beneficjentów.

Ciekawym rozwiązaniem zawartym w przepisach o fundacji rodzinnej są regulacje dotyczące miejsca posiedzeń organów fundacji rodzinnej. Zgodnie z art. 47 ust. 1 u.f.r. posiedzenie organu fundacji rodzinnej odbywa się w lokalu fundacji, jeżeli statut nie wskazuje innego miejsca. Ponadto posiedzenie organu fundacji może się odbyć w jeszcze innym miejscu, jeżeli wszyscy członkowie tego organu wyrażą na to zgodę (art. 47 ust. 2 u.f.r.).

Rozwiązanie to odbiega od przepisów Kodeksu spółek handlowych, który przewiduje jako podstawowe miejsce odbywania zgromadzeń wspólników i walnych zgromadzeń siedzibę spółki (art. 234 § 1, art. 300⁸⁸ § 1, art. 403 k.s.h.). Przepisy te interpretowano zgodnie z art. 41 k.c., tj. za siedzibę uważano miejscowość, a nie konkretny lokal²². W praktyce takie sformułowanie było wykorzystywane w sporach korporacyjnych w celu utrudnienia uczestnictwa w zgromadzeniach wspólników (walnych zgromadzeniach) niektórym wspólnikom, np. poprzez wskazywanie jako miejsca odbycia zgromadzenia adresu budynku biurowego bez wskazania konkretnego lokalu. Abstrahując od oceny legalności takiego działania oraz jej niewątpliwiej niezgodności z dobrymi obyczajami, trzeba wskazać, że rozwiązanie zawarte w art. 47 ust. 2 u.f.r. jest bardziej precyzyjne i lepiej zabezpiecza interesy wszystkich członków organów, w szczególności w przypadku zgromadzenia beneficjentów.

Zasadą jest dopuszczalność odbywania posiedzeń organów fundacji rodzinnej przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Wyjątek od tej zasady może wynikać ze statutu fundacji.

Zasadą jest, że posiedzenia organu zwołuje jego przewodniczący, z własnej inicjatywy lub na żądanie członka tego organu (art. 49 ust. 1 u.f.r.). Wyjątkiem jest zgromadzenie beneficjentów, w przypadku którego przyznanie beneficjentowi prawa do żądania zwołania zgromadzenia beneficjentów wymaga odpowiedniego postanowienia statutu (art. 71 ust. 4 u.f.r.). Należy jednak stanąć na stanowisku, że statut może przyznać uprawnienie do zwołania posiedzenia organu (w tym zgromadzenia beneficjentów) innym osobom, aniżeli wynika to z ustawy.

galis, nb 1, komentarz do art. 202 k.s.h.; A. Opalski (w:) *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. A. Opalski, Warszawa 2018, Legalis, t. 2A, nb 4, komentarz do art. 202 k.s.h.; A. Szumański (w:) S. Sołtysiński i in., *Kodeks...*, Warszawa 2013, Legalis, t. 3, nb 2, komentarz do art. 369 k.s.h.

²² Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 30.12.2021 r. (X GC 72/19), Legalis nr 2699952; M. Chomiuk (w:) *Kodeks...*, red. Z. Jara, nb 2, komentarz do art. 234 k.s.h.; R. Pabis (w:) J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, M. Wawer, R. Zawłocki, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2022, nb 1, komentarz do art. 234 k.s.h.; A. Nowacki, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 2021, t. 2, nb 1, komentarz do art. 234 k.s.h.

Ustawa o fundacjach rodzinnych, na wzór art. 17 § 1 k.s.h., przewiduje sankcję nieważności dla czynności prawnej dokonanej bez wymaganej ustawą zgody w formie uchwały zgromadzenia beneficjentów (art. 53 ust. 1 u.f.r.). Brak uchwały innego organu fundacji lub brak uchwały zgromadzenia beneficjentów, wymaganej wyłącznie statutem, nie wpływa na ważność czynności prawnej, a jedynie może skutkować odpowiedzialnością członków zarządu (art. 53 ust. 2 u.f.r.).

ZARZĄD

Artykuł 54 ust. 1 pkt 1 u.f.r. określa podstawowy obowiązek i jednocześnie uprawnienie zarządu, tj. prowadzenie spraw fundacji oraz jej reprezentację. Ponadto w tym samym art. 54 ust. 1 u.f.r. jako zadania zarządu wymienione zostały:

- a) realizacja celów fundacji rodzinnej określonych w statucie;
- b) podejmowanie czynności związanych z zapewnieniem płynności finansowej i wypłacalności fundacji rodzinnej;
- c) tworzenie, prowadzenie i aktualizowanie listy beneficjentów;
- d) informowanie beneficjenta o przysługującym mu świadczeniu;
- e) spełnianie świadczenia przysługującego beneficjentowi.

Wyróżnienie większości tych czynności jako odrębnych zadań zarządu budzi poważne wątpliwości. W istocie przynajmniej czynności wymienione pod literami (a), (b) i (e) powyżej wchodzi w zakres prowadzenia spraw fundacji, a więc określenie ich jako odrębnych zadań zarządu jest zbędne.

Przepisy dotyczące funkcjonowania zarządu fundacji rodzinnej w dużym stopniu powielają rozwiązania znane z Kodeksu spółek handlowych. Reprezentacja fundacji uregulowana została (art. 58 ust. 2 i 3, art. 59 oraz art. 60 u.f.r.) w sposób zbliżony do regulacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 204, art. 205 § 1 i 2 k.s.h.) oraz spółki akcyjnej (art. 372, art. 373 § 1 i 2 k.s.h.). W tym zakresie aktualny więc będzie dorobek doktrynalny i orzecznicy dotyczący reprezentacji wyżej wymienionych typów spółek.

Podobnie zostały sformułowane również warunki osobowe pełnienia funkcji w zarządzie (art. 57 ust. 1–3 u.f.r.). Członkiem zarządu może więc być wyłącznie osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, niekarana za przestępstwa wymienione w art. 57 ust. 2 u.f.r. Katalog przestępstw wykluczających dopuszczalność pełnienia funkcji w zarządzie fundacji rodzinnej został jednak określony w sposób nieco odmienny aniżeli w art. 18 § 2 k.s.h.

Odmiennością, w porównaniu do przepisów Kodeksu spółek handlowych, jest brak w ustawie o fundacji rodzinnej przepisów dotyczących prokury. Wynika to z faktu, że w przypadku fundacji rodzinnej udzielenie prokury jest niedopuszczalne.

Prokura jest bowiem pełnomocnictwem udzielonym przez przedsiębiorcę

podlegającego obowiązkowi wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej²³ albo do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego²⁴ (art. 109¹ § 1 k.c.). Tymczasem fundacja rodzinna, pomimo że może prowadzić działalność gospodarczą (art. 5 ust. 1 u.f.r.), a więc może spełniać materialnoprawne kryteria uznania jej za przedsiębiorcę (art. 3 PrPrzeds²⁵ w zw. z art. 5 ust. 1 u.f.r.), to jednak nie podlega ani wpisowi do KRS (art. 4 ust. 1 i 2 u.f.r.), ani do CEIDG (art. 2 ust. 2 pkt 1 ustawy o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy²⁶).

Zasadą jest kadencyjność zarządu fundacji rodzinnej. W braku odmiennych postanowień statutu kadencja zarządu wynosi trzy lata (art. 61 ust. 1 u.f.r.). Redakcja tego przepisu, stanowiąca, że „członka zarządu powołuje się na trzyletnią kadencję, (...)” wskazuje, że – zasadniczo – kadencja biegnie dla każdego członka zarządu oddzielnie. Nie można natomiast wykluczyć wprowadzenia na podstawie postanowień statutowych powołania członka zarządu na czas nieokreślony oraz wprowadzenia wspólnej kadencji członków zarządu.

Uprawnienie do powołania i odwołania członków zarządu przysługuje fundatorowi, a po jego śmierci – radzie nadzorczej (art. 61 ust. 3 u.f.r.). W przypadku śmierci fundatora oraz braku rady nadzorczej uprawnienie do powołania i odwołania członków zarządu przysługuje zgromadzeniu beneficjentów. Przepisy te nie znajdują zastosowania, jeżeli statut będzie zawierał odmiennie regulacje dotyczące powołania i odwołania członków zarządu. Należy dopuścić szeroki zakres swobody statutowej w tym zakresie i dopuścić również postanowienia, które będą przyznawać prawo do powołania i odwołania członków zarządu poszczególnym beneficjentom, a nawet osobom trzecim.

W umowie między fundacją rodzinną a członkiem zarządu oraz w sporze z nim fundację rodzinną reprezentuje rada nadzorcza, a w jej braku – pełnomocnik powołany uchwałą zgromadzenia beneficjentów (art. 63 ust. 1 u.f.r.). Nieco odmienna redakcja art. 63 ust. 1 u.f.r. w porównaniu z art. 210 § 1 oraz art. 379 § 1 k.s.h. powoduje, że wypowiedzi doktryny i orzecznictwa na tle wyżej powołanych przepisów Kodeksu spółek handlowych mogą jedynie w części znaleźć zastosowanie do przepisów o fundacji rodzinnej, a mianowicie dla oznaczenia zakresu, w jakim konieczne jest zachowanie reprezentacji szczególnej. Artykuł 63 ust. 1 u.f.r. natomiast ewidentnie przesądza, że w przypadku fundacji rodzinnej nie jest możliwa jednoczesna reprezentacja przez radę nadzorczą oraz pełnomocnika powołanego uchwałą zgromadzenia beneficjentów. W przypadku prawa spółek zagadnienie to jest natomiast dyskusyjne²⁷.

²³ Dalej CEIDG.

²⁴ Dalej KRS.

²⁵ Ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2023 r. poz. 221).

²⁶ Ustawa z 6.03.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2022 r. poz. 541), dalej ustawa o CEIDG.

²⁷ Przykładowo: w odniesieniu do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za możliwością jednoczesnej reprezentacji spółki przez pełnomocnika powołanego uchwałą zgromadzenia oraz radę nadzorczą opowiadają się Z. Jara (w): *Kodeks...*, red. Z. Jara, Legis, nb 8, komentarz do

Członkowie zarządu ponoszą solidarnie z fundacją rodzinną odpowiedzialność za jej zaległości podatkowe (art. 116a § 1 Ordynacji podatkowej)²⁸. W stosunku do fundacji rodzinnej członek zarządu, ale również członek rady nadzorczej oraz likwidator, odpowiadają za szkodę wyrządzoną działaniem lub zaniechaniem sprzecznym z prawem lub postanowieniami statutu, chyba że nie ponoszą winy (art. 75 ust. 1 u.f.r.). Konstrukcja tej odpowiedzialności oparta jest na rozwiązaniach znanych już Kodeksowi spółek handlowych (art. 293 § 1 i 3, art. 300¹²⁵, art. 483 § 1 i 3 k.s.h.). Aktualność zachowują więc w tym zakresie poglądy doktryny i orzecznictwa, wyrażone na tle przepisów Kodeksu spółek handlowych.

RADA NADZORCZA

Ustanowienie rady nadzorczej następuje w statucie fundacji (art. 64 ust. 1 u.f.r.), przy czym ustanowienie rady nadzorczej jest fakultatywne, chyba że liczba beneficjentów przekracza dwadzieścia pięć osób. Należy wykluczyć ustanowienie rady nadzorczej w inny sposób aniżeli w statucie fundacji.

Zakres nadzoru sprawowanego przez radę nadzorczą obejmuje przestrzeganie przez zarząd prawa oraz postanowień statutu fundacji (art. 65 ust. 1 u.f.r.). Statut i wyłącznie statut może rozszerzyć uprawnienia rady nadzorczej, a w szczególności przewidywać, że zarząd jest obowiązany uzyskać zgodę rady nadzorczej przed dokonaniem określonej czynności.

Pomimo braku w przepisach ustawy o fundacji rodzinnej przepisów analogicznych do art. 219 § 2, art. 300⁶⁹ § 2 oraz art. 375¹ k.s.h. należy przyjąć, że rada nadzorcza również w przypadku fundacji rodzinnej nie może wydawać zarządowi wiążących poleceń dotyczących prowadzenia fundacji. Wniosek taki wynika z następujących przesłanek. Natura organu zarządzającego zakłada, że prowadzi on sprawy osoby prawnej oraz odpowiada za ich prowadzenie. Emanacją tej odpowiedzialności jest m.in. odpowiedzialność członków zarządu fundacji za jej zaległości podatkowe. W konsekwencji przyznanie radzie nadzorczej uprawnienia do wydawania wiążących poleceń zarządowi w sferze prowadzenia spraw spółki prowadziłoby do rozerwania niezbędnej więzi pomiędzy obowiązkiem a odpowiedzialnością za jego nienależyte wykonanie.

W przypadku rady nadzorczej (podobnie jak w wypadku zarządu) również zasadą jest jej kadencyjność, z tym że dorozumiana kadencja wynosi pięć lat. Od zasady tej wyjątki może wprowadzić statut fundacji. W tym przypadku również należy dopuścić powołanie członków rady nadzorczej na czas nieokreślony, jeżeli statut tak postanowi.

art. 210 k.s.h.; R. Pabis (w:) J. Bieniak i in., *Kodeks...*, nb 10, komentarz do art. 210 k.s.h.; A. Nowacki, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 2018, Legalis, t. 1, nb 62, komentarz do art. 210 k.s.h. Tymczasem A. Opalski (w:) *Kodeks...*, red. A. Opalski, t. 2A, nb 8, komentarz do art. 210 k.s.h., opowiada się za poglądem, że powołanie pełnomocnika uchwałą wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wyłącza kompetencję rady nadzorczej.

²⁸ Ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2022 r. poz. 2651 ze zm.).

Uprawnienie do powołania i odwołania członków rady nadzorczej przysługuje fundatorowi, a po jego śmierci – zgromadzeniu beneficjentów (art. 68 ust. 3 u.f.r.). Uprawnienie to może zostać ukształtowane odmiennie przez postanowienia statutu. W tym zakresie, podobnie jak w przypadku zarządu fundacji, należy dopuścić szeroki zakres swobody kształtowania postanowień statutu.

ZGROMADZENIE BENEFICJENTÓW

Zgromadzenie beneficjentów jest instytucją charakterystyczną dla fundacji rodzinnej, aczkolwiek w samej jego organizacji można dostrzec pewne nawiązania do regulacji zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Jest to organ obligatoryjny, ustanawiany w statucie przez fundatora (art. 70 ust. 1 u.f.r.).

Beneficjentem fundacji jest osoba (spełniająca warunki z art. 30 ust. 1 pkt 1 i 2 u.f.r.), która zgodnie ze statutem może otrzymać świadczenie od fundacji rodzinnej lub mienie w związku z rozwiązaniem fundacji rodzinnej. Nie każdy beneficjent wchodzi jednak w skład zgromadzenia beneficjentów, a jedynie ci, którym w statucie przyznano takie uprawnienie (art. 70 ust. 2 u.f.r.).

Zgromadzenie beneficjentów jest organem uchwałodawczym fundacji rodzinnej. Do jego podstawowych kompetencji należy podejmowanie uchwał w następujących kwestiach:

- a) rozpatrzenia i zatwierdzenia sprawozdania finansowego fundacji rodzinnej za poprzedni rok obrotowy (art. 72 pkt 1 u.f.r.);
- b) udzielenia absolutorium członkom organów fundacji rodzinnej z wykonania przez nich obowiązków (art. 72 pkt 2 u.f.r.);
- c) podziału lub pokrycia wyniku finansowego netto (art. 72 pkt 3 u.f.r.);
- d) wyboru firmy audytorskiej (art. 72 pkt 4 u.f.r.);
- e) rozwiązania fundacji rodzinnej w razie zaistnienia przesłanek określonych w art. 87 pkt 3 u.f.r.

Uprawnienia zgromadzenia beneficjentów mogą zostać rozszerzone na podstawie postanowień statutu fundacji (art. 72 pkt 5 u.f.r.). Do zgromadzenia beneficjentów zastosowanie znajduje jednak również wcześniejsza konkluzja dotycząca rady nadzorczej – należy wykluczyć możliwość wydawania przez zgromadzenie beneficjentów wiążących poleceń zarządowi fundacji.

Zgromadzenie beneficjentów zwołuje zarząd fundacji (art. 71 ust. 1 u.f.r.). Statut fundacji może w tym zakresie zawierać jednak odmiennie postanowienia. Należy uznać, że statut może upoważnić do zwołania zgromadzenia beneficjentów szeroki krąg podmiotów: fundatora, poszczególnych członków zarządu, radę nadzorczą lub poszczególnych jej członków, poszczególnych beneficjentów, a nawet osobę trzecią.

Ustawa o fundacji rodzinnej nie przewiduje szczególnego trybu zaskarżenia uchwał zgromadzenia beneficjentów na kształt przepisów Kodeksu spółek handlowych dotyczących uchwał wspólników i walnego zgromadzenia (art. 249 i art. 252, art. 422 oraz art. 425 k.s.h.). Podstawą ewentualnego stwierdzenia nieważności uchwały lub jej nieistnienia będzie więc art. 189 k.p.c.

WNIOSKI

Fundacja rodzinna jest instytucją nową, stworzoną w celu spełnienia wyraźnie określonych w uzasadnieniu ustawy oraz jej art. 2 celów. Pomimo nowości bazuje ona w znacznym stopniu na rozwiązaniach znanych z Kodeksu spółek handlowych. W dużym stopniu możliwe jest więc w przypadku fundacji rodzinnej odwołanie do praktyki wypracowanej na tle prawa spółek. Jednocześnie jednak z doświadczeń związanych z Kodeksem spółek handlowych należy korzystać w sposób ostrożny, gdyż niekiedy niewielkie zmiany w redakcji przepisów spowodowały, że należy je odczytywać w odniesieniu do fundacji rodzinnej inaczej aniżeli zbliżone konstrukcje Kodeksu spółek handlowych.

ABSTRACT

dr Michał Bieniak

The author is an advocate (District Bar Association in Warsaw).

Family foundations: Organization and functioning

The family foundation is a new institution of Polish law. Its aim is to ensure succession in family businesses, therefore the legislative solutions are modelled to a greater extent on the Code of Commercial Partnerships and Companies than on the Foundations Act. At the same time, the discrepancies between existing company law regulations and the Family Foundations Act mean that sometimes even provisions with similar, though not identical, content will have different meanings.

Keywords: *family foundation, foundation governing bodies*

dr Michał Bieniak

ORCID: 0000-0002-8353-2453; e-mail: m.bieniak@kancelaria-bieniak.pl

Autor jest adwokatem (Izba Adwokacka w Warszawie).

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

- Betiuk Martyna**, *Fundacje rodzinne a podatki*, „Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych” 2021/7
- Bieniak Jacek, Bieniak Michał, Nita-Jagielski Grzegorz, Oplustil Krzysztof, Pabis Robert, Rachwał Anna, Spyra Marcin, Suliński Grzegorz, Tofel Marcin, Wawer Małgorzata, Zawłocki Robert**, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2022
- Flaga-Gieruszyńska Kinga, Zieliński Andrzej**, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022
- Hadrowicz Edyta**, *Prawo o stowarzyszeniach. Komentarz*, Warszawa 2020
- Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2022
- Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. A. Opalski, Warszawa 2016, t. 3A
- Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. A. Opalski, Warszawa 2018, t. 2A
- Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Strzępka, Warszawa 2013
- Mariański Adam**, *Opodatkowanie fundacji rodzinnych, czyli dokąd zmierzają tzw. uszczelnianie systemu podatkowego*, „Przegląd Podatkowy” 2020/4
- Mariański Adam, Żądło Adam**, *Opodatkowanie fundacji prywatnych*, „Przegląd Podatkowy” 2018/8
- Morawski Lech**, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006
- Nowacki Artur**, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 2018, t. 1
- Nowacki Artur**, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 2021, t. 2
- Rusek Joanna**, *Wykorzystanie fundacji prywatnej (rodzinnej) w procesie planowania podatkowego*, „Monitor Podatkowy” 2011/11
- Sołtysiński Stanisław, Szajkowski Andrzej, Szumański Andrzej, Szwaja Janusz, Herbet Andrzej, Mataczyński Maciej, Mika Iwona B., Sójka Tomasz, Tarska Monika, Wyrwiński Michał**, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2013, t. 3
- Wiórek Piotr Marcin**, *„Ciemna strona” fundacji rodzinnej? Uwagi z perspektywy prawa niemieckiego*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2021/11